

URAL-ALTAY DİL AİLESİNİN TARİHİ ALT YAPISI OLARAK SEİMA-TURBİNO VE KARASUK KÜLTÜRÜ*

Necati DEMİR***

Özet: Ural-Altay Dil Ailesi Teorisi, Kuzey Avrasya’da ve Uzak Doğuda konuşulan dillerin, dil özellikleri karşılaştırılarak ortaya çıkmış bir görüştür. Bu teori 20. yüzyılın ortalarına kadar yaygın bir biçimde kabul görmüştür. Son elli yıl içerisinde konu çok tartışılmış, günümüzde bahsedilen dillerin birbiriyle köken ilişkisi olmadığı görüşü yaygınlaşmıştır. Ortak özelliklerin dillerin birbiriyle etkileşimi sonucu ortaya çıktığı görüşü hâkim olmuştur. Böylece konu içinden çıkılmaz bir duruma gelmiştir. Halbuki son yüz yıl içerisinde yapılan arkeolojik araştırmalar, Kuzey Avrasya ve Uzakdoğu halklarının ortak bir tarihî geçmişi olduğunu kesin olarak ortaya koymuştur. Çok eski zamanlarda Kuzey Avrasya’da Altaylar ve Baykal Gölü çevresinin tek yaşam alanı olduğu, çok büyük bir alana insanların buradan yayıldığı gerçeği ortaya çıkmıştır. Özellikle Seima-Turbino kültürünün yayılma alanları ile bahsedilen dillerin konuşulduğu yerlerin örtüşmesi ilgi çekicidir. Biz bu çalışmada Altaylar ve Baykal Gölü çevresinde yaşayan insanların göç yoluyla dağıldığını *dilbilim*, *arkeoloji* ve *genetik* veriler ışığında araştırmaya çalıştık. Böylece İskandinav ülkelerinden Japonya’ya, Ukrayna’dan kuzey denizi arasında yaşayan halkların büyük bölümünün Altaylardan göçtüğü ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Ural-Altay Dil Ailesi, Seima-Turbino Kültürü, Ural Dilleri, Altay Dilleri*

Seima-Turbino And Karasuk Culture As The Historical Substructure Of The Ural-Altay Language Family

Abstract: The Ural-Altaic Language Family Theory is a view that emerged by comparing the linguistic features of the languages spoken in Northern Eurasia and the Far East. This theory was widely accepted until the middle of the 20th century. In the last fifty years, however, the subject has been much debated and the view that the languages spoken today are not related to each other in origin has become widespread. The view that common features emerged as a result of the interaction of languages with each other has become dominant. Thus, the issue has become insoluble. However, archaeological research conducted in the last hundred years has conclusively demonstrated that the peoples of Northern Eurasia and the Far East have a common historical past. It is understood that in ancient times the Altai and the area around Lake Baikal was the only habitat in Northern Eurasia and that people spread over a very wide area from there. It is especially interesting that the areas where the Seima-Turbino culture spread and the places where these languages are spoken overlap. In this study, we have tried to examine the distribution of people living in Altai and Lake Baikal through migrations in the light of linguistics, archaeology and genetic data. Thus, it has become clear that most of the peoples living from the Scandinavian countries to Japan, from Ukraine to the North Sea, migrated from Altai.

Key Words: *Ural-Altaic Language Family, Seima-Turbino Culture, Uralic Languages, Altaic Languages,*

Giriş

Ural-Altay Dil Ailesi Teorisi, İskandinavya’dan Japonya’ya, Ukrayna’dan Kuzey Denizi’ne bazı dillerin aynı kökten geldiği görüşüne dayanmaktadır. Fakat son elli yıl içerisinde ortak dil özellikleri çok farklı yönlerden değerlendirilmiş, sonuçta böyle bir birliğin varlığı tartışmalı hâle gelmiştir.

Sosyal bilimler araştırmalarında, yazılı belgelerin yanında; *dilbilim*, *arkeoloji* ve *genetik* verileri dikkate alarak çalışmalar yapmak zorunlu hâle gelmiştir. Son yüzyılda şekillenen bu bilimsel alanlar, bizleri doğruya daha da yaklaştırmıştır.

Homo sapiens insanı yaklaşık 40 binli yıl önce Levant (Lübnan) bölgesinden Altaylara ulaşmıştı. Altaylar çevresinde modern insan olarak adlandırdığımız *Homo sapiens* insanının (Ust'-Ishim adamı) MÖ 43 bin yıldan beri yaşadığı arkeoloji araştırmalarla ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Altay Dağları’nda mağaralarda (Denisova, Kara-bom, vd) yaşayan insanlar, 26-12 bin arasında Sartan Buzul Dönemi’nde havaların soğuması ile 26 bin yıl öncesinde Baykal Gölü çevresine, daha sıcak yerlere taşınmıştır. Angara Nehri, Yenisey Nehri ve Baykal Gölü

* Bu çalışma, Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından ID: 9637 SPD-2024-9637 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

*** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Ankara- Türkiye necatidemir@gazi.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0762-410X.

çevresinde *Mal'ta*, *Buret'*, *Maininsk*, *Ust-Cova*, *Lena*, *İrkutski*, *Verholenskaia Gora*, *Oshurkovo*, *Ust-Kanskaia*, *Krasnyi*, *Tunka Vadisi*, ... arkeolojik alanlarda yapılan çalışmalar dünya tarihini yakından etkilemiştir.

Altaylar ve Baykal Gölü çevresi dünya ve insanlık tarihi açısından son derece önemlidir. Bu bölgede yapılan kazılar tarih biliminin seyrini değiştirmiştir. Burada özellikle *Mal'ta* ve *Buret'* yerleşim alanları dikkat çekmektedir.

Mal'ta'nın en önemli özelliği, genetik analizi en eskiye dayanan bir örneğin bulunabilmesidir. *Mal'ta*, MÖ 26-12 bin yılları arasına tarihlendirilen değişen kültürel birikintilere sahip çok katmanlı bir arkeolojik sit alanıdır (2024a). Burada bulunan ve *Mal'ta* çocuğu olarak adlandırılan ve MA-1 olarak kodlanan 4 yaşındaki erkek çocuğun Y kromozomu; (babadan soyu) R haplogrubu, mitokondriyal (anneden) soyu, U haplogrubunun atasıdır. Bu, günümüze kadar dizilen en eski modern insan genomu olarak tarihe geçmiştir. Ayrıca çocuğun kalıntılarının bulunduğu bölgede ortaya çıkarılan yaklaşık iki bin eşya Türk kültürünün ve tarihinin dip noktası sayılmaktadır. Hemen yakınında bulunan *Buret'* bölgesi MÖ 22.000 ile MÖ 19.000 yılları arasına tarihlenmiş olup tamamıyla *Mal'ta* kültürünün uzantısı durumundadır.

Aynı yıllarda Angara Nehri'nin hemen batısında Afontova Gora kültürü gelişmiştir. Burası Rusya'nın Altay-Sayan bölgesi, Krasnoyarsk şehri yakınlarında Yenisey (<Ana Suy) Nehri kıyısında yaşanmıştır. Afontovaya Dağı, Gremyachaya Tepesi'nin şehre doğru inen yamacına verilen isimdir. Kazı alanları Tarakanovka ve Truda köylerindedir. Sibirya'da keşfedilen ilk Paleolitik (Yontma Taş Devri) bölgedir. Beşten çok yerleşim alanından oluşmaktadır. Beş alanda kazı yapılmıştır. Kazıda çıkarılan buluntulara dayalı olarak MÖ 17-12 bin yıl arasına tarihlendirilmektedir.

Baykal Gölü yakınlarında gelişen Kitoy kültürü, MÖ 7-8. bin yıllarında yani günümüzden yaklaşık 9-10 bin yıl önce yürürlükte olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Быржа, 2022).

Yaklaşık 150 yıldır arkeologların Altaylar, Sayan Dağları, Sibirya, Baykal Gölü Çevresi, Angara ve Yenisey nehirleri, Kazakistan ve çevresinde yani Çin'in kuzeyinde ve batısında yaptıkları kazılarda çok önemli veriler elde edilmiştir. Tespit edilen *Botai kültürü* (MÖ 3700-3100), *Afanasyevo kültürü* (MÖ 3300-2500), *Seima-Turbino kültürü* (MÖ 2200-1700), *Andronova kültürü* (MÖ 2000-900), *Karasuk kültürü* (MÖ 1500-800), *Tagar kültürü* (MÖ 800-200), *Taşlık kültürü* (MS 1-IV. yüzyıl) birbirinin devamı durumundadır.

Ural-Altay Dil Ailesinin temeli *Seima-Turbino kültürü* (MÖ 2200-1700) döneminde atılmıştır. Biçimlenmesi ise bu tarihten sonra gerçekleşmiştir. Derin bir tarihi alt yapıya dayanan *Seima-Turbino kültürü*, Ural-Altay Dil Ailesinin temel alt yapısıdır. Konunun daha gerçekçi olarak değerlendirilebilmesi için *arkeoloji* ve *genetik* veriler ışığında yeniden ele almak gerekmektedir.

1.Ural-Altay Dilleri

Ural-Altay Dilleri Teorisi, Ural Dağları ve batısında kalan pek çok dil ile Altay Dağları ve doğusunda kalan pek çok dilin aynı kökten ayrıldığı görüşüne dayanmaktadır. Finlandiyalı dilbilimci Matthias Castrén (1813–1852), Ural ve Altay dillerinin ortak bir kökene sahip olabileceği fikrini ilk ortaya atanlardan biridir. Ural dilleri ve Sibirya dilleri konusunda kapsamlı alan çalışmaları yapmıştır. Wilhelm Shott (1802-1889), Ural ve Altay dillerini ses ve biçim özelliklerini dilbilim çerçevesinde değerlendirmiştir. Danimarkalı dilbilimci Vilhelm Thomsen (1842–1927), Türk dilleri ile diğer Altay dillerinin benzerliklerini araştırmıştır. Thomsen, bir süre sonra Altay dilleri daha çok dikkatini çekmiş ve o tarafa yoğunlaşmıştır. Finlandiyalı dilbilimci Otto Donner (1835–1909), Ural ve Altay halklarının kültürel ve dilsel bağlantılarını incelemiştir. Alman asıllı İngiliz dilbilimci Max Müller (1823–1900), Ural-Altay

dillerine dair erken hipotezleri de desteklemiş, bununla birlikte Hint-Avrupa dillerini sınıflandırmıştır.

Sonuç olarak Ural-Altay Dil Ailesi en basit hâliyle, genel olarak şöyle sınıflandırılmıştır:

Ural Dilleri		Altay Dilleri				
Fin-Ogur Dilleri	Samoyed Dilleri	Türk Dilleri	Mançu Dilleri	Moğol Dilleri	Kore Dili	Japon Dili

Estonyalı bilgin F. Wiedemann, 1838 yılında Ural halkı yerine Çud halkları terimini kullanmış ve Ural-Altay dillerini, Hint-Avrupa dillerinden ayıran 14 özelliği şöyle sıralamıştır:

1) Bütün Ural-Altay dillerinde Ses uyumu, ortaktır, 2) Bu dillerde cinsiyet ayrımı yani erillik dişilik yoktur, 3) Artikel (belirlik / tanımlık) yoktur, 4) sözcük genişlemesi, eklerle yapılır, 5) İsimlerin çekiminde iyelik ekleri kullanılır, 6) Fiil şekilleri / çekimleri zengindir, 7. Öneekler yoktur, sadece sonekler vardır, 8. Tamlamalarda tamlayan önce gelmektedir, 9) Sayı sözlerinden sonra çokluk eki kullanılmaz, 10) Karşılaştırmada üstünlük ayrılma durumu eki ile yapılmaktadır, 11) Ek eylem olarak “sahip olmak” değil “olmak” kullanılır, 12) Ural-Altay dillerinin birçoğunda olumsuzluğu bildirmek için özel bir eylem bulunmaktadır, 13) Soru, özel ekle yapılmaktadır, 14) Cümle bağlayıcılarının yerine eylem biçimleri” (Temir, 2002: 5-6)

1.1.Altay Dilleri

Nicholas Poppe (1897–1991), Altay dilleri arasında köklü bağlantılar kurmaya çalışmıştır. Çalışmaları özellikle Türk, Moğol ve Mançu-Tunguz dilleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Gustav John Ramstedt (1873–1950): Fin dilbilimci Ramstedt, Altay dillerinin akrabalığı üzerine kapsamlı çalışmalar yapmıştır ve teoriye katkıda bulunmuştur. Araştırmacılar Altay Dillerinin üyelerini şöyle sıralamışlardır:

Türk Dili: Altay dilleri arasında en geniş alanda, en çok konuşanı bulunan dildir. Yaklaşık 12 milyon km² alanda 3 yüz milyon kişi tarafından konuşulmaktadır.

Moğol Dili: Günümüz Moğolistan’ı ve çevresinde yaklaşık 7 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır. En eski yazılı belgesi 1225’te nakşedilmiş Yesünke taşıdır. Moğolların Gizli Tarihi ise 1240’ta kaleme alınmıştır.

Tunguz Dili: Doğu Sibirya, Çin’in kuzeydoğusu (Mançurya), Moğolistan ve çevresindeki bölgelerde konuşulan dilleri kapsar. Tunguz dilleri, günümüzde çok az konuşuru olan, yok olma tehlikesi altındaki diller arasında sayılmaktadır.

Kore Dili: Kore Yarımadası’nda konuşulan ve Güney Kore ile Kuzey Kore’nin resmi dilidir. 80 milyondan fazla insan tarafından konuşulmaktadır ve Çin’in bazı bölgelerinde, Japonya’da, Kazakistan’da ve dünyanın birçok yerine yayılmış Korece konuşanı eklemek gerekmektedir.

Japon Dili: Japonya’nın resmi dilidir. Honşu ve Ryukuyu olmak üzere iki ana lehçeye ayrılır. Japonca, yaklaşık 130 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır.

1.2.Ural Dilleri

Ogur Dilleri

Macar Dili: Ogur dillerinin en önemli koludur. Kolun batı temsilcisi olarak önemli bir yer tutmaktadır.

Obi Dili: Sibirya ve kuzeydoğu Rusya’da konuşulmuş olan bir dil olduğu düşünülmektedir.

Fin-Perm Dilleri: Ural dil ailesinin Finno-Ugor dilleri grubunun bir koludur. Perm dilleri, özellikle Rusya’nın Avrupa kısmında, Volga Nehri’nin kuzey doğusunda, Ural Dağları çevresindeki Perm bölgesinde konuşulmaktadır.

Komi Dili: Komi Dili, Perm dillerinin en yaygın ve geniş konuşulan dilidir. Rusya'nın Komi bölgesinde, komiler tarafından yaklaşık 300.000 kişi tarafından konuşulmaktadır.

Udmurtça: Rusya'nın Udmurtiya bölgesinde konuşulmaktadır. Udmurt halkı tarafından konuşulmaktadır.

Fin-İdil Dilleri

Mari Dili: Fin dillerinin alt kümesine aittir. Rusya'nın Volga bölgesinin doğusunda, özellikle Mari El Cumhuriyeti'nde konuşulmaktadır.

Fin Dili: Finlandiya'nın resmi dilidir. Ayrıca, İsveç'in bazı bölgelerinde ve Rusya'da Karelya bölgesinin sınır kesimlerinde de küçük topluluklar tarafından konuşulmaktadır. Yaklaşık 5.5 milyon insanın dili olarak karşımızda durmaktadır.

Eston Dili: Estonya'nın resmi dilidir ve yaklaşık olarak 1.1 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır. Ayrıca Finlandiya ve Rusya'nın bazı bölgeleri gibi yakın yerlerde de konuşanlar bulunmaktadır. Fin-Ugor dil ailesinin Fin dilleri grubuna aittir. Özellikle Fince ile yakın bir akrabalığa sahiptir.

Livce: Letonya ve Estonya'nın doğusundaki Livonya bölgesi (günümüz Latgale) ve Finlandiya'nın güneydoğusunda yaşayan Liv halkı tarafından konuşulmuştur. Aktif konuşan sayısı çok azalmıştır. Livce, bir zamanlar bu bölgenin ana dillerinden biri olmasına rağmen günümüzde konuşanı tükenmiş bir dil olarak kabul edilmektedir.

Karyalalica: Fin dilleri grubuna aittir. Finlandiya'nın güneydoğusunda yer alan Karelya bölgesi ile ilgili tarihî bir dil olup, Karelyalılar tarafından konuşulmuştur. Günümüzde konuşanı olmayan bir dildir.

İjorca: İjorca, tarihsel olarak Rusya'nın Sibirya bölgesinde, özellikle İgorlar adı verilen bir etnik grup tarafından konuşulmuş olan bir dildir. Günümüzde konuşanı çok az kalmıştır.

Vepsece / Vepsçe: Rusya'nın batısındaki Karelya, St Petersburg ve Vologda bölgelerindeki Veps halkı tarafından konuşulmaktadır. Vepsece, soyu tükenmekte olan bir dil olarak kabul edilmekte

Samoyed Dilleri

Nenetsçe: Kuzey Samoyed dillerinin en büyük ve en yaygın dillerinden biridir. Genellikle Yamal Yarımadası ve Hantı-Mansi, Yakutistan, Arkhangelsk Oblastı gibi Rusya'nın kuzeyinde konuşulmaktadır.

Enetsçe: Sibirya'nın güneydoğusunda, Taymyr Yarımadası civarında konuşulmuş olan bir Kuzey Samoyed dilidir. Konuşanların sayısı oldukça azdır.

Nganasança: Sibirya'nın kuzeyinde özellikle Taymyr Yarımadası etrafında konuşulan bir dildir. Nganasanlar, bölgedeki yerel halklardan birini oluştururlar.

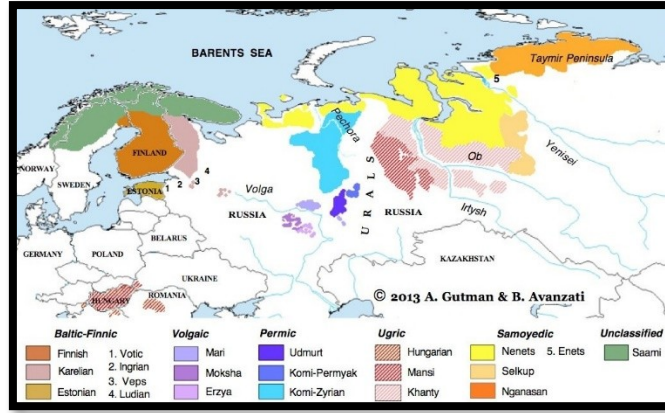
Selkupça: Güney Samoyed dilleri arasındadır. Rusya'nın Orta ve Güneybatı Sibirya bölgelerinde konuşulmaktadır. Günümüzde konuşan sayısı 500 ile 1000 kişi arasındadır.

Sayan Dilleri: Güney Sibirya'da Sayan Dağları bölgesinde konuşulmaktadır. **Kamasça**, **Koibalca** ve **Matorca** olarak bilinmektedir. Konuşanları hemen hemen yoktur.

Ural Dillerinin sınıflandırılması şöyledir (Nichols, 2021: 351-369).

Ural Dilleri		Ural Dilleri	Ogur Dilleri	Macarca			
				Obice Ogurca			
			Fin-Perm Dilleri	Perm Dilleri	Komice Udmurtça		
					Marice		
				Fin-İdil Dilleri	Mordvince	Baltık Fin Dilleri	Fince, Estonca, Livce, Karyalalica, İjorca, Vepesecce

		Samoyed Dilleri	Kuzey Samoyedce	Nenetsçe, Enetsçe, Naganasanca
			Güney Samoyedce	Selpukçs, Sayan Samoyed Dilleri

Ural Dilleri Haritası (2024b)

2.Seima-Turbino Kültürü

"Kültür" terimi, genellikle belirli bir coğrafyada yaşayan insanların *sabit yerleşim yerleri, aynı yaşam tarzı, ritüelleri, dil ve sanatsal gelenekler* gibi özellikleri paylaşmasıyla ilişkilendirilir.

Seima-Turbino kültürü, MÖ 2200-1700 yılları arasında Altay Dağları ve Batı Sibirya'da aniden ortaya çıkmıştır. Anavatanı ve çıkış noktası Altaylar ve Orta İrtiş bölgesidir. Seima-Turbino kültürü Erken Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı kültürüdür. Kültürün birinci temel ögesi, bronzdur. Temel noktası bölgeye mahsus karakteristik bronzun bu bölgedeki icadı ve üretimidir. En önemli özelliği bronz üretim tekniği ve bronzdan üretilen benzer veya ortak eserlerdir. Bu dönem, dünyanın büyük bir bölümünü ilgilendirmektedir ve çok önemli bir zaman dilimidir.

Kültür adını, doğduğu yerin 2600 km batısında Ural Dağları'nda yer alan *Seima mezarlığı* ve Batı Sibirya'daki *Turbino mezarlığı* gibi önemli arkeolojik alanlardan almıştır.

Seimo-Türbino halkının kullandığı alışımaların benzersizliği, tarihi Türklerin aleyhine yanlış yönlendirmek isteyenleri çaresiz bırakmıştır. Hatta bilim insanları bu döneme ve kültüre ileri derecede ilgi göstermiştir.

Seimo-Turbino kültürü, bronz üretim ve döküm teknikleri ile tarihe mal olmuştur. Seima-Turbino insanları, yeni ve karmaşık bronz aletler ve silahlar üretmiş, bu teknolojiyi çok geniş bir coğrafyaya yaymışlardır. Altaylar bölgesi, Bakır çağı boyunca nasıl dünyanın çeşitli bölgelerine metalürji yeniliklerini sunduysa Tunç Çağı'nda da aynısını hatta daha fazlasını gerçekleştirmiştir.

Kültür, ileri bir metalürji teknolojisini içermektedir. Bronzdan yapılmış *kancalı mızrak uçları, kavisli ve düz bıçaklar, bıçaklar, bıçak hançerler, yuvalı baltalar (keltler)*, en önde gelen karakteristik araçlardır. Özellikle bıçak saplarında bulunan geometrik tasarımlar ile figürlü kabızlı hançerlerin en dibinde bulunan at ve diğer şekiller, Türk sanatı açısından son derece önemlidir. Bu araçlar ve özellikler Seima -Turbino kültürüne mahsustur.

Seima-Turbino kültürü bronzun dışında çanak çömlek / seramik sitilleri, evcilleştirilmiş hayvan, yetiştirilen bitki, avcılık, ok ve yay, alet teknolojisi, ölü gömme gelenekleri açısından da dikkat çekmektedir. Bunlara ilave olarak mezarlıklar, adak yerleri, kutsal alanlar, yerel yerleşim, yeşim taşı kutsiyeti bakımından özellik arz etmektedir.

Seima-Turbino kültürünün yalnızca Altaylar ve Orta İrtiş bölgesine mahsus ürünleri göçler yoluyla, kısa sürede bütün Urallar bölgesi, Sibirya, Fennoskandiye (Finlandiya, İsveç, Norveç, Karelya, Kola Yarımadası), Ukrayna, Orta Asya, Moğolistan ve kuzey ve orta Çin'e

(Shaanxi, Shanxi ve Henan eyaletlerine kadar) ulaşmıştır. Seima-Turbino kültürünün batı tarafına çok hızlı bir şekilde yayılması, 4.200 yıl önce başlayan şiddetli ve yaygın bir kuraklığa bağlanmaktadır. Sebebi ne olursa olsun Ural dilleri, ana vatanındaki varlığını korurken aynı zamanda batıya ve kuzey yönüne genişlemiştir.

Bu kültür yerini MÖ 1500'de Karasuk kültürüne bıraktıktan sonra gelişme ve genişlemeler devam etmiş, karakteristik ürünler Tayland, Kore ve Japonya'ya kadar ulaşmıştır. Kültür, Avrasya'nın orman bozkırları boyunca geniş bir alanda etkili olan arkeolojik bir dönemi ifade eder. Özellikle kuzey Avrasya'yı boydan boya kapsar.

3. Karasuk Kültürü

Karasuk, Rusya'da Novosibirsk'e bağlı olup güney batısında, Kazakistan sınırına yakın bir bölgede yer alan şehirdir. Adını içinden geçen Karasuk Nehri'nden almaktadır.

Karasuk kültürünün coğrafyası Aral Gölü, Tanrı Dağları, Yenisey Nehri ve Altay Dağları arasındaki bölgededir. MÖ 1500 ile MÖ 800 yılları arasında Tunç Çağı'nda yaşanmıştır. Demir Çağı bu dönemde başlar. Seima-Turbino ve Andronova kültürünün devamıdır.

Sibiryա kabilelerinin genetik yapısının incelenmesi için yapılan bir çalışmada *Andronovo*, *Karasuk* ve *Tagar* kültürü insanlarından 32 örnek Y-DNA ve mtDNA (baba ve anne soylu) incelenmiş, birisi hariç diğer örneklerin tamamı R1a1 M 173artı M17 haplogrubu çıkmıştır (Keyser, 2009: 395).

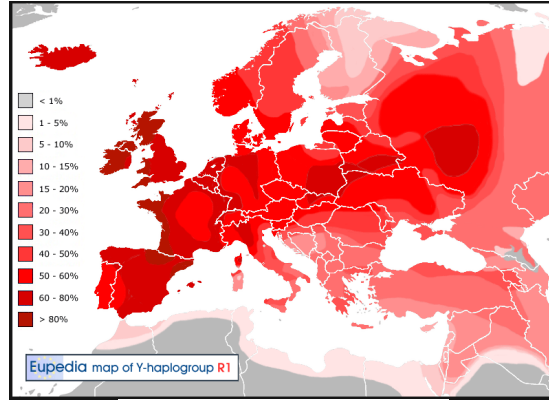
Karasuk insanları ileri derecede çömlek üreticisiydiler. Seramik süslemeleri Andronovo kültürüyle benzerlik göstermektedir. Seramik ve bronzdan yapılan ya da bunların üzerine yerleştirilen hayvan figürleri Seima-Turbino kültürünün geliştirilmiş devamıdır. Saka / İskit kültürünün kaynağıdır denilebilir. Etkisi; Moğolistan, Tunguz, Kuzey ve Orta Çin, Kore, Japonya ve Tayland'a kadar ulaştı.

Karasuk kültürü, MÖ 8'inci yüzyıldan itibaren Kuzey Çin ve Orta Çin, Baykal Gölü, Karadeniz ve Ural Dağları'ndan gelen topluluklardan etkilenmeye başladı. Zamanla yerini *Tagar* kültürü'ne bırakmıştır.

4. Ural-Altay Halkları ve DNA Verileri

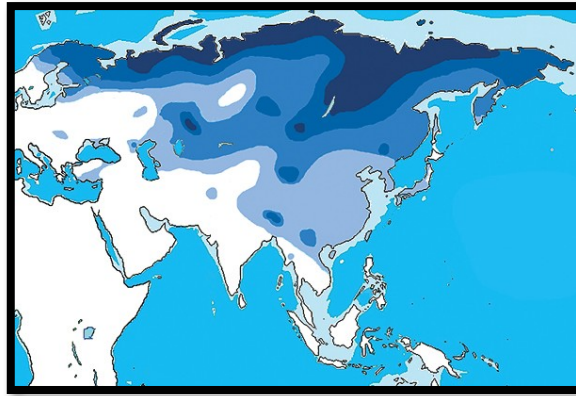
Daha önce belirtildiği gibi Angara Mal'ta - Buret kültürü bölgesinde yapılan kazılarda bugüne kadar bildirilen en eski anatomik modern insan genomu bulunmuştur. Yani modern dünyanın şimdilik DNA tahlili yapılan ilk insanı Mal'ta'dadır. 24 bin yıl öncesine tarihlenen çocuk yaşta bir kişiye ait olan kalıntı, R olarak kodlanmıştır.

Mal'ta'nın en önemli özelliği genetik analizi en eskiye dayanan bir örneğin bulunabilmesidir. Mal'ta çocuğu olarak adlandırılan ve MA-1 olarak kodlanan 4 yaşındaki erkek çocuğun Y kromozomu (babadan soyu) R haplogrubu, mitokondriyal (anneden) soyu, U haplogrubunun atasıdır. Yaklaşık 21 bin yıl öncesine tarihlenen bir diğer güney-orta Sibiryalı olan Afontova Gora-2'nin dizilenmesi, MA-1 ile benzer otozomal genetik imzalar ortaya koydu. Dolayısıyla Türklerin genetik kökeni R haplogrubu ve ondan gelişenlerdir. Bu bölgedeki buluntular ayrıca Sibiryа, Avrupalı halklar ve Amerikan Kızılderilileri arasında genetik ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır.

R1 Haplogrup Haritası (2024a)

Ayrıca N haplogrubu Sibirya kökenlidir. Son buzul çağından sonra ortaya çıkmış ve dünyaya Sibirya'dan dağılmıştır. Yakutlar ve Tuvalar gibi Kuzey Sibiryalı halklarda %75 gibi yüksek oranlarda bulunan N haplogrubu, en çok Fin-Baltık topluluklarında görülmektedir. Ugrik ve Batı Sibiryalı Samoyedlerde ve Yakutlarda da N haplogrubu oldukça baskın olarak görülmektedir.

N Haplogrup Haritası (2025ab)

Buzul sonrası Kuzey Avrasya'da yaşayanlardan elde edilen genomlar, Ural ve Altay dillerinin yayılmasıyla ilişkili tarih öncesi hareketliliğe açıklık getirmektedir. Tian Chen Zeng ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışma, kuzey halkları arasında genetik ve sosyokültürel bağların binlerce yıldır sürdüğünü ortaya koymuştur. Batı Avrasyalıdan Doğu Asyalıya kadar uzanan sabit bir genetik eğilim gözlenmiştir. Genetik bulgular, Altay ve Baykal Gölü çevresi halklarının atalarının, günümüz Ural dillerini konuşan topluluklarla güçlü bir genetik bağlantıya sahip olduğunu, Y kromozom haplogrup N'nin alt kollarının 4.5 bin yıl önce Doğu Sibirya'dan Seima-Turbino metalürjik toplulukları aracılığıyla Batı ve Orta Sibirya'ya yayıldığını göstermektedir. Seima-Turbino kültürü, gelişmiş bronz döküm teknikleriyle Kuzey Avrasya'ya 4 bin yıl önce hızla yayılmıştır. Bulgular, erken Ural dili konuşanların Seima-Turbino kültürünün yayılmasında hem göç hem de kültürel aktarım yoluyla önemli bir rol oynadığını desteklemektedir.

Genel durum şöyledir: Ruslar arasında haplogrup N'nin sıklığı sadece % 23'tür ve çoğu Finno-Permiyen popülasyonundaki haplogrup R1a'nın oranından daha düşüktür. Estonyalılar arasında, haplogrup R1a ve R1b'nin birleşik varlığı %40 iken, haplogrup N'nin doğurganlığı kadar yüksektir. Mari arasında R1a ve R1b birlikte %39.5 iken, haplogrup N %49.5, Komi R1a ve R1b arasında %40, N %51, Mordvin R1a ve R1b arasında %40, N sadece %19.5 ve Udmurt R1a ve R1b arasında %24.5 verirken N %67 verir. Dikkate değer bir istisna, R1a ve R1b'nin sadece %8,5'ini oluşturduğu, N'nin ise %61,5'te olduğu Finlandiya'dır. Finno-Permiyen grubunda, birleşik mevcudiyet N1c ve N1b'nin toplam ağırlığından daha yüksektir veya

yaklaşık olarak aynıdır. N frekansının R frekansından daha yüksek olduğu sadece iki istisna vardır: Finlandiya Finleri ve Udmurtlar (Horváth, 2014: 531-538).

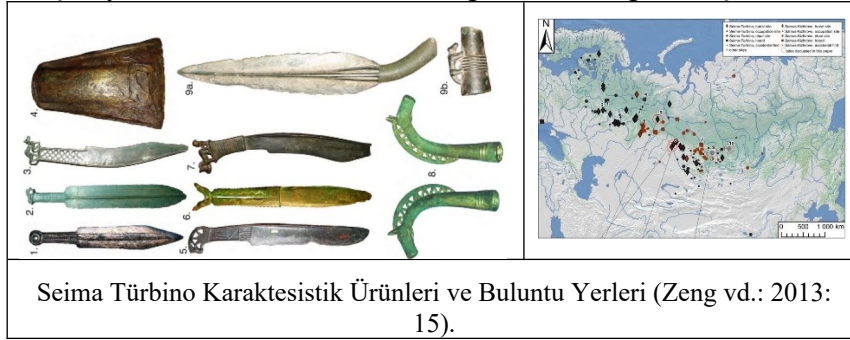
5.Ural-Altay Topluluklarının Dil ve Kültür ve DNA Verileri İlişkisi

Bu çalışmada; Ural-Altay Dillerinin tarihî geçmişi, yalnızca dillerin ses, yapı ve morfolojik özellikleriyle değil; aynı zamanda bu coğrafyalardaki insanların DNA verileri, sosyal, kültürel ve teknolojik etkileşimlerini inceleyen disiplinler arası yaklaşımlarla ele alınmıştır. Bu bağlamda, Ural-Altay Dil Ailesi ile ilişkili halkların tarihî süreçteki göç yollarını ve kültürel aktarım mekanizmalarını anlamak, tarih ve kültür bilimlerine yeni bakış açıları kazandırmaktadır.

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki Ural-Altay Dillerini konuşan halklar, Seima-Turbino kültürü ve DNA verileri doğrudan ilişkilidir.

Bilim adamları 19. yüzyılın ortalarından itibaren dillerin ortak özelliklerini dikkate alarak ortaya koydukları Ural-Altay Dillerinin aynı kökten geldiği görüşünü kültürel unsurlar da desteklemektedir.

Seima-Turbino kültürü ürünlerinin bulunduğu yerler, DNA verileri ile Ural-Altay Dillerini konuşan halkların coğrafyasını üst üste koyulduğunda verilerin çoğunlukla örtüştüğü görülmektedir. Örtüşmeyen kısımlar ise zaman aralığının uzunluğu ile açıklanmalıdır.

Seima-Turbino Karakteristik Ürünleri ve Buluntu Yerleri (Zeng vd.: 2013: 15).

Arkeoloji, genetik ve tarih bilimlerinin bir araya getirilmesi ile bu coğrafyalarda yaşayan halkların ortak bir tarihî geçmişe sahip olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Ortak geçmiş, ortak dil demektir. Altaylar ve Baykal Gölü çevresinde yaşayan toplulukların göç hareketleriyle geniş alanlara yayıldığı, Seima-Turbino ve Karasuk gibi arkeolojik kültürlerin buluntuları üzerinden teyit edilmiştir. Özellikle Seima-Turbino kültürü, bu göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında kritik bilgiler sunmaktadır. Bu kültürün metalürji alanındaki yenilikleriyle geniş coğrafyalara uzanması ve yerleşik halkların kültürel gelişimini tetiklemesi, Avrasya'nın tarihî dinamikleri için belirleyici olmuştur.

Bilim adamları, Ural dillerinin anavatanını Batı Sibirya'da, özellikle *Minusinsk Havzası* çevresinde buldular. Erken Ural dilini konuşan grupların, Erken Tunç Çağı'nda meydana gelen ve orman-bozkır bölgesindeki nehirleri takip eden *Seima-Turbino kültürü*yle nispeten hızlı bir şekilde batıya yayıldığı görülmektedir. Seima-Turbino kültürü, Altay'dan elde edilen yüksek kaliteli kalay-bronz eserleriyle dikkat çekmektedir. Yazarlar, Ural dilini konuşanların Ural ve Sayan madenlerinden gelen metalin taşınmasında önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Ayrıca, Ural dilini konuşanların önemli nehir birleşim yerlerinde kurulan ticaret merkezlerinde arama, madencilik, tekneçilik ve ticaret yönetimi gibi çeşitli işlerle aktif olarak uğraştıklarını ileri sürülmektedir. Bu ticaret merkezleri, Ural dilini konuşan gruplar ile Hint-İran dilini konuşan komşuları arasındaki ticareti kolaylaştırıyordu (Török, 2023: 1).

Dilbilimciler, genetik olarak yeniden yapılandırılan "proto-Ugor" topluluğu tarafından konuşulabilen "ortak bir Ugor" proto-dilini yeniden yapılandırdılar. Ugor dil kladının Macarca ve Ob-Ugorca'ya ayrılmasının MÖ 3421-745 arasında gerçekleştiği sonucuna ulaştılar (Török, 2023: 4). Bu da Seima-Turbino dönemine denk gelmektedir.

Sonuç

Özellikle son yüzyılda genetik ve arkeolojik araştırmaların gelişmesiyle geleneksel tarih bilgileri ve yazıcılığı temelinden sarsılmıştır. Ulusların kendilerine mitolojiye bağlı temiz bir geçmiş yaratma düzeneği sona ermiştir. Genetik araştırmalar ve arkeolojik araştırmalar dilbilim araştırmalarında çığır açmıştır.

Ural-Altay Dil Ailesi Teorisi, başlangıçta dillerin ortak özelliklerini temel alarak kuzey Avrasya ve Uzak Doğu'da geniş bir coğrafyada konuşulan dillerin aynı kökenden gelebileceği fikrine dayanmıştır. Ancak, dil özelliklerinin zamanla yeniden değerlendirilmesi ve karşılaştırmalı çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar, bu teoriyi tartışmalı bir hâle getirmiştir. Günümüzde bu dillerin ortak bir kökenden ziyade yoğun kültürel ve etkileşimsel ilişkilerden kaynaklanan benzerlikler gösterdiği görüşü ağır basmaktadır.

Sonuç olarak Seima-Turbino kültürü ve Karasuk kültürü bulguları, yalnızca dillerin tarihi ve kültürel bağlamını değil, aynı zamanda kuzey Avrasya'nın tarih öncesi dönemdeki insan hareketlerini ve kültürel değişimlerini de anlamamızı mümkün kılmıştır. Bu kültürlerin, Ural-Altay dillerinin şekillenmesinde doğrudan ya da dolaylı bir rol oynadığı göz önüne alındığında, Ural-Altay Dil Ailesi Teorisi'nin daha geniş bir bilimsel bağlamda değerlendirilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Özellikle on 50 yıl içerisinde yapılan arkeolojik araştırmalar bilim tarihinin yönünü daha doğrulara yöneltmiştir. Karbon 14, polen, DNA araştırmaları pek çok tartışmayı ortadan kaldırmış gerçeklere zemin oluşturmıştır.

Ural ve Altay dillerinin ortak kökenden gelmediğini iddia eden bilim adamları konuyu yalnızca dilbilim açısından değerlendirmişlerdir. Ural dilleri olan Macarca, Estonca ve Fince ile Altay dilleri Türkçe, Moğolca, arasında söz varlığı, ses bilgisi ve dilbilgisi kuralları açısından büyük farklılıkların olduğunu iddia etmişlerdir. Halbuki aradan geçen zaman, coğrafya, farklı kültürlerin etkisi dikkate alındığında bu gayet normaldir.

Genetik ve kültür unsurlarını araştırmalarımıza kattığımızda Fin, Eston, Macar, Türk, Moğol, Tunguz, Kore, Japonlar ile diğer Ural-Altay halklarının köken birliği konusunda hiçbir şüphe yoktur. Bununla birlikte Kuzey Çin ve Orta Çin'in durumu dil açısından araştırılmaya muhtaçtır. Ayrıca Tibetçeyi de buna katmak gerekmektedir.

Seima-Turbino kültürünü unsurlarına ciddi anlamda Taylan'da da rastlanmıştır. Dolayısıyla Tayland dili Tayca da incelemeye muhtaçtır.

Örnek olarak Çin tarih yazımında tarihin yaratıcıları olan Üç Hükümdar ve Beş İmparator efsanesi ve miti, masal durumuna düşmüştür.

Arkeolojik kazılar, Çin uygarlığının bağımsız kökenlere sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Çin uygarlığının gelişimi, gelişmiş dış kültürel unsurlarla şekillenmiştir. Çin bronz kültürlerinin kökeni önemli bir örnektir.

KAYNAKÇA

- Horváth, Csaba Barnabás (2014), "The Story of Two Northward Migrations-Origins of Finno-Permic And Balto-Slavic Languages in Northeast Europe, Based on Human Y-Chromosome Haplogroups", *European Scientific Journal September*, C: 2 , s. 531-538.
- Быржяа, Р. Л. (2022), "Bioarchaeological Analysis of Human Remains from the Destroyed Early Neolithic Cemetery of Moty–Novaia Shamanka (Cis-Baikal)", *Bulletin of the Irkutsk State University. Geoarchaeology, Ethnology, and Anthropology Series*, S: 39, s. 14-32.
- Keyser, Christine (2009), "Ancient DNA Provides New Insights Into The History Of South Siberian Kurgan People", *Hum Genet*, C: 126, s. 395.
- Nichols, Johanna (2021), "The Origin and Dispersal of Uralic: Distributional Typological View", *Annual Reviews*, C: 7, s. 351-369.
- Temir, Ahmet (2002), *Ural-Altay Dilleri Teorisi, Türk Dünyası El Kitabı*, 2. Cilt, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları.

- Török, Tibör (2023), “Integrating Linguistic, Archaeological and Genetic Perspectives Unfold the Origin of Ugrians”, *Genes (Basel)*. (2023 Jun 26),14(7):1345, s. 1.
- Zeng, Tian Chen (2023), “Postglacial Genomes from Foragers Across Northern Eurasia Reveal Prehistoric Mobility Associated With the Spread of the Uralic and Yeniseian Languages”, *Biorxiv*, (4 Ekim 2023), s. 15.
- 2024a: <https://www.donsmaps.com/Mal'ta.html>, Erişim Tarihi: 30.12.2024)
- 2024b: https://www.languagesgulper.com/eng/uralicmap_files/Uralic%20languages%20large%20map.jpg, Erişim Tarihi: 21.12.2024)
- 2025a: Erişim Adresi: https://www.eupedia.com/europe/maps_Y-DNA_haplogroups.shtml#R1 Erişim Tarihi: 02.02.2025)
- 2025b: Erişim Adresi: <https://katternodigital.fi/article/sanningens-ogonblick/2/> Erişim Tarihi: 02.02.2025)